

Ружа ПАНОСКА

„ЈАЗИКОТ НА ВЛАДО МАЛЕСКИ“
(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

Резиме

Проучувањето на јазикот во уметничката литература е комплексен проблем и не ја засега само чисто лингвистичката област. За лингвистот што обработува ваква тема е разбирливо дека јазикот кај определен писател ќе го посматра од лингвистичко становиште.

Во македонската лингвистичка наука досега не се вршени поопсежни проучувања на јазикот кај современите македонски писатели. Постојат помал број студии и статии што се во извесна смисла од историски карактер и што се засновуваат на споредба помеѓу јазикот на соодветниот писател, главно на фонетско-правописен и морфолошки план, со состојбата во современиот јазик. Предмет на проучувањата во трудов е јазикот на современиот македонски прозаист Владо Малески. Определбата современ писател во конкретниов случај произлегува од фактите што ни ги предлага јазикот на авторот. Во неговиот јазик не забележуваме фонетски, морфолошки или синтаксички белези што да ѝ се спротивставуваат на установената нормативност на современиот македонски јазик, освен оние што му служат за стилистички цели.

Комплексот од проблеми во јазикот на Владо Малески е проследуван со установувањето на народноста на неговиот јазик, зашто во јазикот на писателите бездруго треба да се согледа она што му е присушно на општонародниот јазик и она што се izdelува како своевидна индивидуална црта на јазикот од уметникот. Јазикот на уметничката литература не е нешто одделно од системот на општонародниот јазик, но тој сепак се izdelува со специфичноста во него творечки да се произведуваат средствата на речта во општонародниот јазик.

За македонскиот литературен јазик е од посебно значење научно да се проследува процесот на неговата афирмација како материја на планот на уметничкото творештво. Повеќе од две и пол децении тој се употребува во творештвото на современите

македонски писатели и, секако, во творбите на Б. Конески, С. Јаневски, В. Иљоски, В. Малески, К. Чашуле и кај редица наши писатели, видливо се покажани изразните можности на македонскиот јазик од една страна а од друга страна способноста и умешноста на писателите творечки да ги користат ваквите негови достоинства.

Владо Малески е писател што се јави непосредно по Втората светска војна. Се определив за проучувањето на јазикот во неговата проза, зашто кај него е јасно забележлива врската со народната традиција но и настојувањето за создавање и творечко применување на јазичната норма.

Методолошката постапка што е применета во работата се засновува на лингвистичката стилистика со помош на која јазикот во прозата на Владо Малески е разгледуван од становиштето на истакнувањето на прашањата сврзани со проблемите на речевата експресија и изразноста на поетскиот јазик на творецот.

Експресијата на јазичниот исказ не се согледува само низ подрачјето на лексикологијата поради што терминот експресивност го сфаќаме пошироко и тој е за нас присутен и кога го разгледуваме настојувањето на писателот не само низ неговата креативност и способност да го користи лексичкото богатство на разните стилови на македонскиот јазик, туку и во настојувањето да актуализира и да афирмира значителен фонд зборови што по еден или друг начин не си го обезбедиле тоа право во литературниот јазик. Затоа значителен дел од трудов му е посветен на творечкиот процес на авторот изразен на планот на зборообразувачките иновации. Впечаток на иновација во зборообразувањето кај Малески се создава со различни средства и начини. Начините на зборообразувањето се распределени според категоријата на зборовите и според типот на зборообразувањето.

Служејќи се со описниот стилистички метод јазикот во прозата на В. Малески го разгледував и преку фонетиката на неговиот јазичен израз и изделував фоностилемски примери, преку морфологијата и синтаксата на јазичниот израз и зборувам за морфостилемски и синтактостилемски решенија што ги прави авторот, за стилистички лексички варијанти и за семантиката при што е изделено подрачјето на семантостилемските решенија.

Следјќи го творечкиот процес, пак од истите позиции, направив осврт и на развојниот пат во јазичниот израз на Малески покажан како во редоследот на неговите дела така и при преиздавањето на некои од нив. При преиздавањето на некои раскази и на романот „Она што беше небо“ Малески има вршено интервенции од јазичко стилска природа. Сите интервенции од овој тип можат да се оквалификуваат како синонимни, зашто за сите нив во првите изданија дал едно решение а при преиздавањето дава ново. Низ овој процес Малески го покажува својот развоен пат и творечката динамика преку која го согледуваме неговото

трагање и по најситниот јазички елемент кој може да придонесе македонскиот јазик што подостојно и што поквалификувано да ја оправда својата функција во уметничкото творештво.

Имајќи го предвид комплексот на индивидуалното користење на средствата на македонскиот јазик, со право можеме да констатираме дека Малески достоино го афирмира македонскиот јазик како материја со која успешно се создаваат и високо квалитетни дела. Секако во ваквата тешка работа тој понекаде не може еднакво успешно да го спогоди она што го сака, меѓутоа, тоа е неспоредливо во однос на сето што го изделуваме како позитивно.

Во периодот во кој Малески го отпочнува своето творештво, врската со народното творештво беше неопходна и значеше природен продолжеток на еден одамна започнат процес на употребата на македонскиот јазик за уметничко пресоздавање на народниот македонски живот како колективна појава а и на одделниот човек како индивидуална. Меѓутоа иако јазикот на Владо Малески широко се напојува од народниот, произволно и донекаде несправедливо ќе биде ако се мисли дека во неговото литературно творештво тој се движи во рамките на својата дијалектска област. Несомнено карактеристиките на струшкиот жив говор се присутни како на фонетски така и на морфолошко синтаксички а и на лексичко-фразеолошки план, но тоа предимно му служи како изразно средство при предавањето на индивидуалната реч, во сликањето на времето и на амбиентот.

Позитивно кај писателот е тоа што засновувајќи го својот уметнички израз на усната традиција, тој неа неосетно ја прелева во еден современ, модерен израз, односно ги комбинира и двата давајќи им право на рамноправна егзистенција. Треба да се истакне и тоа дека јазикот на Владо Малески истовремено е барање на изразност и развивање на потенцијалните можности на македонскиот јазик вон од традицијата и природно ослободување од неа што е покарактеристично покажано во романите „Она што беше небо“ и „Разбој“ и во расказите „Насмеан ден“ и „Уметник“.